

О. А. ОМЕЛЬЧЕНКО

Інститут Служби зовнішньої розвідки України

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНЦІВ І ФРАНЦУЗІВ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 44(1), с. 49–54

Досліджується взаємодія між Україною та Францією, що є одним з пріоритетних напрямів у розбудові зовнішньополітичного курсу нашої держави. Важливе місце в цьому аспекті займає етнопсихологічне сприйняття українців і французів один одного. Роль геополітичного вектора Франції на світовому рівні може допомогти Україні в її євроінтеграційних процесах.

У сучасному взаємозалежному та глобалізованому світі інтеграційні тенденції є домінуючими у світовій практиці. Більшість країн планети прагнуть інтегруватися на глобальному чи регіональному рівні. Відмінність цього інтегрування полягає лише в тому, наскільки ці процеси є глибинними й інтенсивними, а також яку геостратегію обирає політичне керівництво країни для досягнення поставленої мети. Для України тема зовнішньополітичної інтеграції та обрання геополітичного курсу залишається актуальною від початку проголошення незалежності нашої держави. На законодавчому рівні в Законі України “Про засади зовнішньої і внутрішньої політики України” визначено, що українське суспільство прагне долучитися до Європейського Союзу та розвитку європейської системи колективної безпеки [5]. Проте наявний потенціал, очевидні недоліки та переваги, які має Україна, розгляд аналогічних факторів в інших регіонах світу, досвід інших країн – все це ще не лягло в основу реалізації оптимального сценарію зовнішньополітичного вектора нашої держави.

Однією з найвпливовіших країн європейського простору та світу є Франція, розвинена індустріальна держава, ключовий “мегагравець” на арені світової геополітики. Україна та Франція мають багато спільного з

точки зору геостратегічного положення (обидві країни знаходяться на перетині європейських економічних шляхів), у питаннях формування самосвідомості нації, націоналізму та патріотизму.

Актуальність звернення до теми взаємин французів з українцями представляється нам важливою, оскільки досвід Франції в аспектах мовної політики, в алгоритмі міжнародних відносин, у боротьбі за свободу та демократію є надзвичайно корисним для розбудови українського геостратегічного курсу. Як член Європейського Союзу Франція зацікавлена у тому, щоб Україна була розвиненою державою, щоб не була джерелом напруги та дестабілізації. Водночас взаємодія України з іншими країнами, зокрема з Францією, значною мірою залежить від сприйняття народів цих країн один одного. Особливості сприйняття пов’язані з національним менталітетом, із властивостями етнічної психіки.

Проблеми міжнаціональних зв’язків розглядаються в багатьох наукових дослідженнях і публікаціях. Історія України та менталітет українців, питання міграції, відмінностей між західними та східними культурами вивчали відомі вчені: О. Донченко, Т. Стефаненко, А. Баронін, Ю. Бромлей, Ю. Романенко, О. Кульчицький та ін. Французькі національно-психологічні та соціально-полі-

тичні аспекти розкриті в роботах таких дослідників: Ж. Ансея, П. В. де Ла Бланша, М.-Ф. Гаро, Ж.-Б. Дюрозеля, М. Корінмана, І. Лакоста, Е. Реклю, М. Фуше [8].

Проаналізуємо етнічні властивості психіки українців і французів, у підтвердженні впливу національної психіки на сприйняття французьким та українським народами один одного. Відповідно до поставленої мети розв'язуються такі завдання:

- ознайомитися з тим, які етнопсихологічні якості українців і французів сприяють встановленню їхньої взаємодії;
- прослідкувати, як риси етнічної психіки впливають на позитивне взаємсприйняття українців і французів;
- довести, що властивості національної психіки відіграють суттєву роль у сприйнятті іншої етнічної групи.

Взаємодія між людьми була початковою формою зародження та розвитку людства, поступово вона перетворилася у повноцінну й багатофункціональну спільну діяльність. Її можна розглядати як процес впливу людей один на одного, що призводить до появи взаємин між ними, спільних переживань, симпатій чи антипатій.

Міжетнічна взаємодія — це різноманітні контакти між етносами, результатом яких є інтеграція та зміни індивідуальних і соціальних характеристик кожної з етнічних груп.

Дослідники виокремлюють три основні види етнічної взаємодії [4]:

1. Вплив однієї спільності на іншу, коли один етнос є активним і домінуючим, другий є інертним і пасивним щодо такого впливу. Такі відносини часто виливаються у маніпулювання, підкорення, примус.

2. Співдія, за якої кілька етносів на рівних правах надають допомогу та висловлюють підтримку один одному. Прикладом таких відносин є співробітництво.

3. Протидія, тобто суперечності в позиціях, блокування зусиль іншого етносу або створення перешкод його діям аж до військової агресії.

Кожний з видів взаємодії має свій діапазон виявів, свою специфіку та результативність. Підсумком тривалого впливу можуть

бути різні прояви асиміляції етносів: від втрати традицій, звичаїв, вірувань, мови до завоювання. Таких прикладів є чимало в історії людства.

Проте реальні суспільства є набагато складнішими, а взаємини між етносами не відповідають ідеально побудованій схемі. Внаслідок міграційних і глобалізаційних процесів більшість сучасних країн світу містять кілька етнічних груп, тобто є полімодальними.

Французька держава, на перший погляд, здається однорідною, проте сучасні французи асимілювали з різними етнічними групами в результаті завоювань, вторгнень і міграції. За статистикою 18 млн французів мають близьких родичів за походженням з емігрантів. Найбільші міграційні групи представляють бельгійці, італійці, іспанці, поляки, португальці та вихідці з колишніх французьких колоній, переважно з країн Магрибу. Багатолика Франція є складним злиттям несхожих за своєю культурою, віросповіданням й історією народів. Прагнення французької держави до централізації, монархії, революції, проголошення кількох Республік — все це викувало єдність нації. Економічний розвиток, загальна військова повинність, обов'язкова середня освіта ще на початку ХХ ст. стали справжньою об'єднуючою силою французького суспільства.

За своїм психологічним складом французи вважаються нацією індивідуалістів й оптимістів. Так їх сприймають й українці. Для нас французький характер — це витонченість, життєрадісність, легковажність. Корінні мешканці Франції сприймаються як люди вільного духу та настрою, що імпонує українцям. Проте слід зазначити, що маючи живий розум, інтуїцію, смак і багату фантазію, французи зберігають здоровий глузд, ясність і логіку. Вони залишаються реалістами, патріотами всього французького та націоналістами. Мешканці країни сприймають інші етноси через призму своєї вітчизни, своєї культури та історії. Французьке прислів'я стверджує: "Коли француз у Франції, він в єдності з усім світом". Але й за межами своєї країни вони почувають себе досить комфортно, про що, наприклад, свідчить їхнє ставлення до рідної мови.

Французька мова тривалий період займала пріоритетне місце в світі, оскільки вважалася мовою культури та інтелігенції. Після Другої світової війни вона поступилася англійській, проте нині французькою розмовляють понад 200 млн людей на п'яти континентах. Франкофонія об'єднує багато держав світу. Французька мова є другою після англійської за кількістю тих, хто її вивчає. Крім того вона є єдиною, разом з англійською, іноземною мовою, яку можна вивчати в усіх країнах світу. Франція має найбільшу мережу закладів культури за кордоном, де французьку вивчають близько 82,5 млн осіб.

Французи пишаються своєю мовою, завжди пропонують її на перемовинах, вважають красивою, ясною та точною. Добре відоме прислів'я: “Те, що не ясно, це не по-французьки” — відображає ставлення населення до своєї культури та мови [7].

Мовна політика Франції є переважно центристською, спрямованою на єдину офіційну мову. На території країни поширено 75 мов, більшість з яких збереглися у вигляді певних діалектних відмінностей. Французи завжди пам'ятають своє етнічне походження: на заході — це бретонці й нормандці, на півдні — аквітанці та провансальці, в долині річки Рона — бургундці та ін. Але національно-психологічна сутність французького суспільства виявляється в його преференційному ставленні до єдиної державної мови — французької. Жорстка мовна політика держави знаходить всебічну підтримку з боку мешканців країни.

Для українців французька мова та культура асоціюються з низкою життєдіяльних аспектів:

1. Володіння французькою (як і англійською) мовою дає переваги на міжнародному ринку праці, оскільки Франція посідає п'яте місце за обсягами торгівлі та третє за привабливістю для іноземних інвестицій.

2. Французька мова є міжнародною мовою кулінарії, моди, театру, образотворчого мистецтва, літератури, кінофільмів і пісень. Саме ці сфери життя країни є найбільш відомими українському суспільству.

3. Франція є найпривабливішою для туристів країною, яку щороку відвідують по-

над 70 млн осіб. Навіть елементарне знання французької мови робить набагато приємнішим візит до Парижа чи до будь-яких інших регіонів Франції (від лагідного Лазурного узбережжя до вкритих снігом альпійських вершин або ж диких берегів Бретані), а також допоможе зрозуміти культуру, ментальність і французький стиль життя. Французька мова буде не менш корисною під час подорожі до Швейцарії, Канади, Бельгії, Люксембурга, Монако, Сейшельських островів, багатьох країн Африки тощо.

4. Володіння французькою мовою дає можливість навчатися в університетах або вищих комерційних чи інженерних школах Франції, які вважаються одними з найкращих в Європі та світі.

5. Французька мова є дуже популярною серед користувачів Інтернетом, тому володіння нею дає можливість отримати інший погляд на світ, завдяки спілкуванню з франкомовними партнерами на всіх континентах та отриманню інформації від провідних міжнародних ЗМІ, що виходять французькою мовою (TV5, France 24, Radio France Internationale).

6. Врешті-решт, українці сприймають французьку мову як таку, яку приємно вивчати, яку часто називають мовою кохання та духовності.

На жаль французьке суспільство не можна вважати добре ознайомленим з українською мовою, історією та культурою. Причина не тільки в “молодості” нашої держави, відсутності необхідних джерел інформації, які б позиціонували нашу країну в світі, а й в етнопсихологічній рисі самих французів — їх сконцентрованості на власній історії, культурі та мові.

Основним видом етнічної взаємодії французів з іншими народами є співдія. Французьке суспільство вже давно позбулося політики маніпулювання, підкорення, примусу, протидії та створення перешкод, чим характеризувалася епоха колоніального панування. Надавши свободу та незалежність своїм колоніям, Франція зберегла політичні, економічні, військові, культурні, освітні стосунки з цими країнами.

Національна ідея “величі держави” та при- таманна французам етнопсихологічна риса власної гідності сприяли зміцненню французьких геополітичних позицій в Європі та світі. Інша етнічна особливість французького характеру — гнучкість — сформувала національну стратегію так званого політичного балансування. Принципи міжнародної рівноваги разом із концепцією власної незалежності та безпеки стали найважливішими аспектами французької геополітики.

На рівні міжнародних відносин Україна та Франція налагодили двостороннє співробітництво ще від початку розпаду Радянського Союзу. Франція визнала незалежність України 27 грудня 1991 р., а 24 січня 1992 р. в Києві було підписано Протокол про встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. Генеральне консульство Франції, яке функціонувало в Києві з 1990 р., було перетворено в посольство, а колишній генеральний консул призначений послом. Розширенню політичного діалогу значною мірою сприяли зустрічі українських парламентарів із Президентом Франції, контакти між президентами двох країн, візити в Україну міністра закордонних справ Франції та інших урядовців [3].

За пройдені роки договірно-правова база країн поповнилася міжурядовим Протоколом про співробітництво у фінансовій сфері, Угодою про співробітництво в галузі радіаційного захисту та іншими документами. Серед пріоритетних напрямів двостороннього співробітництва сторони виокремили “побудову мирної Європи, що спирається на принципи солідарності”. У французькій столиці було відкрито Центр міжнародної торгівлі України з метою ознайомлення французьких партнерів із професіоналізмом українських спеціалістів, високою конкурентоспроможністю української продукції тощо. Проте французька держава у своїх відносинах з країнами СНД віддавала перевагу Росії як спадкоємиці СРСР. Україна, в якій не було помічено серйозних ринкових перетворень, не викликала у французьких політичних кіл бажання поглиблювати взаємодію. Франція скептично ставилася до “європейської ідентичності” нашої країни, яка є фундамен-

тальною основою її всебічного наближення та входження до європейської спільноти [2]. Французькі засоби масової інформації заговорили про Україну, її місце в Європі та світі саме зараз, у зв’язку з тими політичними та соціальними подіями, які нині відбуваються у нашій країні.

Помітні зміни у сприйнятті України французьким суспільством можна вважати кульмінаційними для наших взаємин, оскільки традиційно французи не приділяють певної уваги іншим націям. Вони пишаються своєю належністю, почуттям власної гідності та вважають, що заслуговують на все найкраще. Розуміння дійсної політичної ситуації на пострадянському просторі, яке спостерігається зараз у свідомості пересічного французького громадянина, є значним прогресом у взаєминах між українцями та французами. Країни пострадянського простору вже не сприймаються французами як одне ціле та стали політичне угруповання. Серед останніх зрушень в українсько-французькому діалозі можна назвати підтримку французьким суспільством європейських устремлінь України. Важливими є рішення уряду Франції щодо підтримки санкцій ЄС проти Росії, щодо зупинки поставок у Російську Федерацію вертольотоносців “Містраль”.

Національно-психологічні риси: зваженість, реалізм, прагматизм, націоналізм, який межує з розумним егоїзмом, — лежать в основі зовнішньополітичного курсу французької держави. Її політика завжди відзначалася стриманістю та традиційною дистанційованістю, в економічній сфері — вибагливістю в аспектах зовнішньоекономічної експансії, жорстким протекціонізмом французьких товарів, неготовністю до ризику в інвестуванні.

Знаковою для Франції є орієнтація на розширення її інтелектуальної присутності в Україні. Французька сторона реалізує програми підвищення кваліфікації кадрів, стажування, університетського та науково-технічного співробітництва (програми для міністерств, установ). Міністерство закордонних справ Франції фінансує деякі програми регіонального співробітництва, напри-

клад, між Ільїнецьким районом Вінницької області і департаментом Шер тощо [6].

Франція як світовий лідер в окремих напрямках технологічного прогресу обережно ставиться до України, яка в разі успішного розвитку власної економіки безумовно стане потенційним французьким конкурентом. Йдеться про виробництво зброї, аграрний сектор з акцентом на зернові, олійні культури, цукровий буряк; про добування залізної та уранової руди, а також туристично-рекреаційний комплекс [1].

Проте своєрідність французької культури, етнопсихології та близькість історико-психологічних стереотипів обох країн можуть сприяти активній розбудові двосторонніх відносин, що відповідає національним інтересам України. Не дивлячись на перестороги, Франція залишається привабливим українським партнером з огляду на її стрижневу роль в євроінтеграційному процесі.

Окреслені питання свідчать про яскраве виявлення етнопсихологічних рис французької нації, про особливості взаємосприйняття українців і французів, що дає можливість зробити певні висновки та визначити перспективи подальших досліджень.

Національний характер є сукупністю психологічно-ментальних та поведінкових ознак, тобто всіх тих особливостей, які притаманні певній етнічній спільноті. Сучасний атрибут нації — це спільність характеру, в якому виражається своєрідність національної психології, акумулюються історичний шлях нації, її господарська діяльність, особливості соціального, культурного розвитку та географічного положення.

Вибудовуючи відносини з представниками інших етносів, суспільство спирається на національні стереотипи, в основу яких лежить типова риса національного характеру та поведінки. У буденній свідомості ці стереотипи про представників інших народів завжди мають ціннісний, оцінювальний характер і співвідносяться з уявленням про особливості власного народу та його культуру.

Характерні етнопсихологічні риси французької нації сформували особливості національної самосвідомості народу, окреслили основні пріоритети французької геостратегії. Франція веде прогресивну геополітику, спираючись на власні інтереси, що можуть не співпадати з інтересами нашої країни. Проте розвиток політичних, економічних, культурних і суспільних взаємин на державному та міжособовому рівнях є надзвичайно важливим для України.

Вивчення принципів геополітичного курсу французької держави, в основі якого лежать етнопсихологічні риси народу, аналіз французького досвіду в розбудові зовнішнього та внутрішнього векторів є перспективними й актуальними напрямками досліджень для українського суспільства.

Література

1. Андрійчук В. Г. Двосторонні відносини з країнами-членами Євросоюзу як каталізатор євроінтеграції / В. Г. Андрійчук, І. О. Верижченко // Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 30 травня 2006 р. — К.: УАЗТ, 2006. — С. 242–245.
2. Донченко Є. В. Розвиток українсько-французького співробітництва / Є. Донченко // Вісн. Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. — К.: Міленіум, 2006. — № 4. — С. 117.
3. Жовква І. І. Стратегічне партнерство України. Теорія і практика / І. Жовква. — К.: Євроатлантикінформ, 2006. — 156 с.
4. Львовочкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. / А. Львовочкіна. — К.: МАУП, 2002. — 144 с.
5. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” № 2411-VI від 2 липня 2010 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12069.html>
6. Україна і Франція: нариси багатовікової історії відносин / А. Зленко та ін. — Л.: Світло і тінь, 2001. — 224 с.
7. Ansart P. Des Ideologies politiques / P. Ansart. — Paris: Plon, 2011. — 222 p.
8. Chantebout B. Droit constitutionnel et science politique / B. Chantebout. — Paris: Plon, 2008. — 686 p.

Розвиток економічних, політичних і культурних відносин України та Франції відбувається досить повільно. Франція обережно ставиться до нашої держави, проте етнопсихологічні риси населення обох країн можуть сприяти активній розбудові двосторонніх відносин, що відповідає національним інтересам України. Вивчення геополітики Франції є важливим для українського суспільства.

Развитие экономических, политических и культурных отношений Украины и Франции протекает достаточно медленно. Франция осторожно относится к нашей стране, однако, этнопсихологические особенности населения государств могут способствовать активному построению двусторонних отношений, что отвечает национальным интересам Украины. Изучение геополитики Франции является важным для украинского общества.

Development of economic, political and cultural relations between Ukraine and France proceeds rather slowly. France wary of our country but existing ethno psychological peculiarities of the population may contribute to relationship building. It is in the national interests of Ukraine. The study of geopolitics in France is important for Ukrainian society.

Надійшла 19 жовтня 2014 р.